

"Hani Rabbi bir zaman İbrahim'i... sınıyordu..." Bu ifade, Hz. İbrahim'e imamlık misyonunun verilmesine, bu onurun ona bahşedil işine yönelik bir işarettir. Bu olay, Hz. İbrahim'in ömrünün sonlarında, iyice yaşlandığı sıralarda, İsmail ve İshak'ın dünyaya gelişlerinin ve İsmail ile annesini Mekke'ye yerleştirmesinin ardından gerçekleşmiştir. Bunun kanıtı, Allah'ın kendisine "Ben seni insanlara imam yapacağım" demesinin ardından onun, "soyundan da" demesidir. Çünkü Hz. İbrahim, meleklerin gelip kendisine İsmail ve İshak adlı oğullarının dünyaya geleceğini müjdelemelerinden önce, kendisinden sonra bir soyunun olacağını sanmıyordu. Hatta melekler kendisine bu müjdeyi verdiklerinde, o konuya ilişkin karamsarlığını ve ümitsizliğini şu ifadelerle dile getirmişti: "Onlara, İbrahim'in konuklarını haber ver: Onun yanına girmişler, 'Selâm' demişlerdi. İbrahim, 'Biz sizden korkuyoruz.' dedi. 'Korkma, dediler, biz sana bilgin bir çocuğun olacağını müjdeleriz.' 'Bana ihtiyarlık dokunmuşken mi beni müjdelediniz? Ne ile müjdeliyorsunuz beni?' dedi. 'Sana gerçeği müjdeledik, ümit kesenlerden olma!' dediler." (Hicr, 51-55) Yüce Allah'ın bize bildirdiğine göre, onun eşi de, evlât müjdesi karşısında benzeri bir tavır sergilemişti: "İbrahim'in karısı ayakta duruyordu. Bunu duyunca güldü. Biz de ona İshak'ı müjdeledik, İshak'ın ardından da Yakub'u. İbrahim'in karısı, 'Vay, dedi, ben bir koca kan, kocam da bir ihtiyar iken doğuracak mıyım? Bu, cidden şaşılacak bir şey.' Melekler dediler ki: Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizde ey ev halkı. O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur." (Hûd,71-73)

Buna göre ne kendisi, ne de ailesi geride bir soy bırakacaklarını biliyordu. Öyleyse, "**Seni insanlara imam yapacağım**" sözünden sonra, "**Soyundan da**" şeklinde bir ifadenin dile getirilmiş olması, bunun arkasından soy bırakacağına inanan biri tarafından söylendiğinin kanıtıdır. Konuşma adabından az da olsa haberdar olan biri, özellikle İbrahim gibi Allah'ın halis dostu olan bir insan, hakkında bilgi sahibi olmadığı bir hususta nasıl olur da Rabbinden bir istekte bulunabilir? Eğer böyle bir şey söz konusu olursa, o zaman ya "Eğer bana evlât bahşedeceksen soyundan da" demeliydi ya da bu anlama gelen bir başka ifade kullanmalıydı. Şu hâlde bu olay, Hz. İbrahim'in ömrünün son dönemlerinde yaşanmıştır.

Şu kadarı var ki: "**Hani Rabbi bir zaman İbrahim'i birtakım kelimelerle sınıymış, o da onları tamamlayınca, 'Ben seni insanlara imam yapacağım.' demişti.**" ifadesi, Hz. İbrahim'e bahşedilen imamlık misyonunun, ancak yüce Allah'ın onu birtakım sınavlardan geçirip denemesinden sonra ona verildiğini göstermektedir. Bu da, onun normal hayat sürecinde bazı musibetlere uğratılmasından başka bir şey değildir. Yine Kur'ân'ın belirttiğine göre Hz. İbrahim'in geçtiği en ağır imtihan, İsmail'in kurban edilişi meselesidir. Ulu Allah şöyle buyuruyor: "Yavrurum, dedi, ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum... Gerçekten bu apaçık bir imtihan idi." (Saffat, 102-106) Yüce Allah'ın da belirttiği gibi, bu olayla Hz. İbrahim ömrünün son demlerinde karşılaşmıştı: "İhtiyarlık çağında bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." (İbrahim, 39)

"**Kelimeler**"in açıklaması: "**Hani Rabbi bir zaman İbrahim'i sınıymış.**" "İbtîlâ" ve "belâ" kelimeleri aynı anlamı ifade ederler. Birini imtihandan geçirip denediğin zaman, "ibteleytuhu" veya "belevtuhu" dersin. Bununla onun gizli kalmış psikolojik niteliklerini ortaya çıkarmış olursun. İtaafkârlık, cesaretlilik, cömertlik, iffetlilik, bilgi, sözünde durma gibi. Ya da bunların karşıtı sayılabilecek özelliklerini öğrenirsin. Bundan dolayı, sınama ancak amel, yani pratikte olabilir. Çünkü insanın gizli yönlerini amel ortaya döker, söz değil. Sözün doğru veya yalan olması aynı oranda muhtemeldir. Yüce Allah buyuruyor ki: "Biz bahçe sahiplerini sınıdığımız gibi, onları da, sınavdan geçirdik." (Kalem, 17) Bir ayette de şöyle buyuruyor: "Allah sizi bir imkla sınavacaktır." (Bakara, 249)

Ayette, sınama eylemi "kelimeler"le ilgili olarak gündeme getiriliyor. Eğer bu kelimelerden maksat, sözler ise, bu ancak o sözlerin amellerle bağlantılarının olması dolayısıyladır. Bu sözlerin birtakım ahitleri ve emirleri ifade etmeleri dolayısıyladır ve bunların da fiil ile sıkı

bağlantıları vardır. Nitekim yüce Allah bir ayette şöyle buyuruyor: "İnsanlara güzel söz söyleyin." (Bakara, 83) Yani onlarla iyi ilişkiler içinde olun. **"birtakım kelimelerle... o da onları tamamlayınca."** İfadenin orijinalinde geçen "kelimat", "kelime"nin çoğuludur. Bu deyim Kur'ân-ı Kerim'de "lafız" ve "söz" dışında nesnelere için de kullanılmıştır, şu ayette olduğu gibi: "...kendisinden bir kelime, adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir." (Âl-i İmrân, 45) Bunun sebebi ise, bütün yaratıkların Allah'ın "ol" sözünün sonucu meydana gelmesidir. Nitekim yüce Allah bir diğer ayette şöyle buyuruyor: "Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona 'Ol' dedi, o da oluverdi." (Âl-i İmrân, 59)

Kur'ân'da, "kelime" sözcüğünün Allah'a izafe edildiği her yerde bununla "söz" kastedilmiştir. Şu ayetlerde olduğu gibi: "Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek kimse yoktur." (En'âm,34) "Allah'ın kelimeleri değişmez." (Yûnus, 64) "Allah kelimeleriyle hakkı gerçekleştirir." (Enfâl, 7) "Üzerlerine Rabbinin kelimesi hak olanlar inanmazlar." (Yûnus, 96) "Ama kâfirlere azap kelimesi hak oldu." (Zümer,71) "Böylece Rabbinin kâfirler hakkındaki, 'Onlar ateş ehlidir.' sözü yerini bulmuş oldu." (Mü'min, 6) "Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında hüküm verilirdi." (Şûra, 14) "Yüce olan, yalnız Allah'ın sözüdür." (Tevbe, 40) "Buyurdu ki: Gerçek ve ben gerçeği söylerim." (Sâd, 84) "Biz bir şeyi istediğimiz zaman, söyleyeceğimiz söz, sadece ona 'Ol' dememizdir; derhâl oluverir." (Nahl,40) Bu ve benzeri ayetlerde "söz" kavramı kastedilmiştir. Söz ise, konuşanın yanında bulunan bir şeyi muhataba bildirmesidir. Haber amaçlı cümlelerde olduğu gibi. Ya da yanındakini muhatabına yüklemesidir. Emir, nehiy sorgulama, dilek gibi inşâ amaçlı cümlelerde olduğu gibi. Bu kavramın Allah'ın sözünde "tamam" sıfatı ile nitelendirilmesi de, bu yüzden olsa gerektir. Nitekim Allah şöyle buyuruyor: "Rabbinin sözü hem doğrulukça, hem de adaletçe tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur." (En'âm, 115) "Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz tamamlandı." (A'râf, 137) Âdeti deniliyor ki, kelime söyleyenin ağzından çıktıktan sonra henüz eksiktir, pratiğe dökülmedikçe tamamlanmış ve doğruluğu kanıtlanmış sayılmaz.

Ama bu durum, yüce Allah'ın sözünün aynı zamanda O'nun fiili olması ile çelişmez. Çünkü dış gerçekler bir hükme tabidirler; sözlü, kelâmî amaçlar da bir başka hükme tabidirler. Dolayısıyla yüce Allah'ın bir şeyi gizlilikten sonra bir peygamberine veya onların dışındaki birine göstermesi ya da onu birine yüklemesi, Allah'ın sözü ve kelâmıdır. Çünkü sözün ve kelâmın, haberin, emir veya yasağın hedeflediği hususu içermektedir. Böyle durumlar için söz (kavi) veya kelime sözcüğünün kullanılması son derece yaygındır. Ama bunun için de ifadenin söz (kavi) ve kelime ile kastedilen hedefi gerçekleştirilmesi gerekir. Söz gelimi, söylediğin bir sözden, daha önce dile getirdiğin bir kelimedenden dolayı "mutlaka şöyle şöyle yapacağım" dersin. Ama sen bir söz söylememişsin, önceden bir kelime dile getirmemişsin. Sadece bir şeye karar vermişsin, artık o sözünden, herhangi bir aracının girişiminden dolayı vazgeçmezsin ve irade zaafına düşmezsin. Antara'nın şu beyti de buna bir örnektir. "Savaşın korkulu anlarında kendi kendine de ki: Korkup sarsılma; / Çünkü ya öldürüp rahatlırsın ya da ölüp övülürsün."

'Demek'ten maksat, nefesine sarsılmazlığı, kararlılığı ve yerini terk etmeyişi telkin etmektir. Çünkü eğer ölecek olursa, övgü ile ve eğer yenecek olursa rahata kavuşmakla başarı elde etmiş olacaktır.

Bu husus açıklığa kavuştuktan sonra, yüce Allah'ın "kelimeler" ifadesiyle, Hz. İbrahim'i sınavdan geçirdiği birtakım olayları ve uymasını istediği birtakım ahitleri kastettiğini anlarsın. Yıldızlar, putlar, ateşe atılma, hicret ve oğlunu kurban etme gibi sınavlar. Ayette "kelimeler"nin neler olduğu belirtilmiyor; çünkü amaç bu değildir. Evet, "Seni insanlara imam yapacağım." ifadesinin "kelimeler"den sonra yer alması gösteriyor ki, bununla bazı işler kastedilmiştir ki, İbrahim (a.s) bunların gereklerini eksiksiz yerine getirerek imamlık misyonunu üstlenmeye lâyık olduğunu kanıtlamıştır.

"Kelimeler" in mahiyeti budur. Bunların tamamlanışına gelince, eğer "etemmehunne= tamamlayınca" fiilindeki zamir, Hz. İbrahim'e dönükse, bu, Hz. İbrahim'in, kendisinden istenenleri yerine getirmesinin, emredilenleri eksiksiz uygulamasının kastedildiğini gösterir. Şayet, ifadenin zahirinden de anlaşıldığı gibi, fiildeki zamir yüce Allah'a dönükse, o zaman yüce Allah'ın Hz. İbrahim'i kendisinden istenenleri yerine getirme hususunda başarılı kılması, bu hususta ona yardımcı olması kastedildiği sonucu çıkar. Bazıları, ayet-i kerimede geçen "kelimeler" den maksat, "Yüce Allah'ın, 'Seni insanlara imara yapacağım.' diye başlayan sözleridir." demişlerdir. Böyle bir yaklaşıma itina etmemek gerekir, çünkü Kur'an-ı Kerim'de "kelimeler" deyiminin, sözel cümleler için kullanıldığına rastlanmaz.

"Seni insanlara imam yapacağım." Yani seni insanların izlediği bir önder yapacağım. Senin sözlerine ve fiillerine uyacaklardır. Çünkü imam, insanların peşinde gittikleri, kendilerine önder kabul ettikleri kimsedir. Bundan dolayı bazı tefsir bilginleri, önderlikten maksadın "peygamberlik misyonu" olduğunu söylemişlerdir. Çünkü ümmet din hususunda peygamberine uyar. Allah buyuruyor: **"Biz her peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik."** (Nisa, 64) Ama bu yaklaşım, yani İbrahim'e bahşedilen önderliğin peygamberlik olarak değerlendirilmesi son derece yanlıştır. Çünkü:

Birincisi: İfadedeki "imamen" kelimesi ikinci mefuldür, etkeni (âmili) de "câiluke" ifadesidir. Oysa ism-i fail mazi anlamını ifade ediyorsa, meful üzerinde etkili olmaz. Ancak şimdiki zaman ya da gelecek zaman anlamını ifade ettiğinde meful üzerinde etkisi söz konusu olabilir. Bu yüzden, "Seni insanlara imam yapacağım." sözüyle İbrahim'e (a.s) gelecekte imamet vaadi verilmiştir. Bu da, vahiy yoluyla verilen bir vaattir ki, ancak peygamberlik misyonuna sahip kimseler için mümkündür. İbrahim de (a.s) imamlık niteliğini almadan önce peygamber olarak görevlendirilmişti. Şu hâlde ayette sözü edilen "imâmet"ten maksat, bazı tefsir bilginlerinin ileri sürdükleri gibi peygamberlik görevi değildir.

İkincisi: İmamlıkla görevlendirilme olayı İbrahim (a.s)'ın ömrünün son demlerinde, meleklerin gelip ona İsmail ve İshak'ı müjdelemelerinden sonra gerçekleşmişti. Melekler, Lût kavmine uğrayıp onları yeryüzünden silmek üzere yola çıkmışlarken ona uğramış ve ona bu müjdeyi iletmişlerdi. Hz. İbrahim bu sırada ilâhî mesajı insanlara sunmakla görevlendirilmiş bir peygamberdi. Dolayısıyla imam olmadan önce peygamber olmuştu. Yani onun imamlık misyonu, peygamberlik misyonundan farklıydı.

Yukarıda sunduğumuz yorumlama biçiminin kaynağı, Kur'an'da yer alan kavramların sürekli olarak kullanımından kaynaklanan aşınma ve anlam kaymasıdır. Bu şekilde içerik aşınmasına uğrayan kavramlardan biri de "imamet'tir. Bazıları bu kavramı, peygamberlik, öncülük ve sınırsız itaat edilirlilik olarak yorumlamışlardır. Diğer bazı tefsir bilginleri, imamlık misyonunu, din ve dünya işleri ile ilgili halifelik, vasilik veya başkanlık olarak açıklamışlardır. Ama bunların hiçbirisi olmaz. Çünkü "nübüvvet" in anlamı, Allah katından haber getirmektir. "Risalet'in anlamı ise, tebliğ misyonunu üstlenmektir. Halifelik ise, bir tür naiplikdir. Vasilik de öyle. Başkanlık kavramı da itaat edilirliliği ifade eder. Bu da toplumsal yönetimde otorite işlevini görür. Ama bunların hiçbirisi imamlığın anlamını ifade etmez. İmamlık bir insanın başkalarının izlenmesidir, söz ve fiillerinin tıpatıp uygulanmasıdır. Dolayısıyla, itaat edilmesi zorunlu olan bir peygambere, "Seni insanlara imam yapacağım." ya da "Peygamberliğinin gereği sunduğun mesaj noktasında seni itaat edilen biri yapacağım." demenin bir anlamı yoktur. Bir peygambere, "Seni din hususunda emreden, nehyeden bir başkan, bir vasi, insanlar arasında baş gösteren anlaşmazlıkları Allah'ın hükmüne göre çözümleyen yeryüzü halifesi yapacağım." demenin ne anlamı vardır?

İmamlık kavramı salt sözel olarak az önceki kelimelerle çelişmez ve sırf bu açıdan kendine özgü bağımsız bir kavram olarak ön plâna çıkmaz. Çünkü -peygamber olarak görevlendirildikten

sonra itaat edilmesi bu görevinin öngördüğü bir zorunluluk olan- bir peygambere, "Seni itaat edilmesi gereken biri yaptıktan sonra, insanların itaat ettikleri biri yapacağım." demek doğru olmaz. Birtakım ifade-sel değişikliklerle de olsa bu anlama gelebilecek sözler sarf etmek uygun düşmez. Çünkü aynı mahzurla karşılaşılabacaktır. Ayrıca ilâhî nimetler, sırf ifadesel anlamlarla sınırlı değildir. Bunların gerisinde yatan başka gerçekler vardır. Dolayısıyla, imamlık kavramı, bunlardan öte başka gerçekleri ifade etmektedir.

İlâhî kelâma baktığımızda görüyoruz ki, imamlık kavramına yer verilen her yerde, açıklayıcı bir unsur olarak da peşinden "hidayet" kavramına yer veriliyor. Yüce Allah Hz. İbrahim'in yaşam öyküsünden kesitler sunduğu ayetlerde şöyle buyuruyor: "Ona İshak'ı hediye ettik, üstelik Yakub'u da. Hepsini de salih insanlar yaptık. Onları, emrimizle doğru yola ileten imamlar yaptık." (Enbiyâ, 72-73) "Onların içinden, emrimizle doğru yola ileten imamlar yaptık." (Secde, 24)

Bu ayetlerde imamlık misyonu, tanımlayıcı bir unsur olarak hidayet, yani doğru yola ileticilik sıfatı ile açıklanıyor. Ayrıca yüce Allah, bu misyonu "emir" ile kayıtlı kılıyor. Bununla demek istiyor ki, imamlık misyonunun hidayet işlevi mutlak değildir. Tersine, bu misyon Allah'ın emriyle gerçekleşen bir misyondur. Emir meselesi de şu ayet-i kerimelerde açıklığa kavuşturuluyor: "Onun emri, bir şeyin olmasını istedi mi ona sadece 'ol' demektir, hemen oluverir. Yücedir O ki, her şeyin melekûtu O'nun elindedir." (Yâsîn, 82-83) "Bizim emrimiz yalnız bir tektir, göz açıp yumma gibidir." (Kamer, 50) Bu iki ayeti açıkladığımızda, ilâhî emrin, bu ayetlerden birinde "melekut" olarak isimlendirildiğini ve bunun yaratılışın bir başka yönü olduğunu vurgulayacağız. Yaratılışın bu yönüyle yaratıklar her türlü zaman ve mekân kaydından temizlenmiş değişim ve başkalaşım unsurlarından soyutlanmış olarak Allah'a yönelirler. "Ol" kelimesi ile kastedilen de budur ve bu, bir şeyin objektif varlığından başka bir şey değildir. Ki bu, şeylerin diğer yönü olan yaratma karşısındadır. Değişkenlik, tedricîlik, hareket ve zaman yasalarına uyarlanma da bu yönde (yaratmada) söz konusudur.

Kısacası, imam yol ileticidir, kendisine eşlik eden melekûtî bir emirle doğru yola iletir. Bu bakımdan imamlık misyonu batınî olarak insanların işleri üzerinde bir tür velayet yetkisine sahip olmak demektir. Allah'ın emri ile hidayet etmesi de, insanları istenen hedefe ulaştırmasıdır; salt bir yol gösterme işi değildir. Çünkü yol gösterme, nebi ve resulün görevidir. Her mümin de nasihat ve güzel öğüt aracılığı ile insanlara Allah'ın yolunu gösterebilir. Nitekim Allah şöyle buyuruyor: "Biz, her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara açıklasın. Sonra, Allah dilediğini saptırır, dilediğini yola iletir." (İbrahim, 4) Allah, Firavunoğulları arasında yer alan bir müminle ilgili olarak şöyle buyurur: "İnanan adam dedi ki: Ey kavmim, bana uyun, sizi doğru yola götüreyim." (Mü'min, 38) Bir diğer ayet: "Her topluluktan bir grubun toplanıp dini iyice öğrenmeleri ve kavimleri kendilerine dönüp geldikleri zaman kaçınmaları için onları uyarmaları gerekmez mi?" (Tevbe, 122)

Yüce Allah, söz konusu kullarına imamlık misyonunu bahsedişinin gerekçesini şu şekilde açıklıyor: "Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları için..." (Secde, 24) Burada, söz konusu misyonu hak edişlerinin geri planındaki sebep, Allah yolunda sabırlı oluşları olarak açıklanıyor. İfadede sabırla ilgili bir kayda yer verilmiyor. Dolayısıyla bu kavram, insanın tâbi tutulduğu her türlü sınavla, kulun kulluğunun sınandığı her türlü musibetle ilgilidir. Bir de onların kesinlikle inananlar olduğundan söz ediliyor. Yine Hz. İbrahim'in yaşam öyküsü sunulurken şöyle bir ifadeye yer veriliyor: "Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, kesin inananlardan olsun." (En'âm, 75) Ayetin zahirinden şöyle bir sonuç elde edilebilir: Hz. İbrahim'e melekûtun gösterilmesi, kesin inanca ulaşması için bir mukaddime konumundaydı. Böylece, kesin inancın melekûtü gözlemlemenin ayrılmaz bir unsuru olduğu açığa çıkıyor. Şu ayetler de bu gerçeği vurgulamaya yöneliktirler: "Hayır, kesin bilgi ile bilseydiniz, elbette cehennemi görürdünüz." (Tekâsur, 5-6) "Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler, kalplerinin üzerine pas

olmuştur. Hayır, doğrusu o gün onlar, Rablerinden perdelenmişlerdir. Sonra onlar elbette cehenneme gireceklerdir...Hayır, iyilerin yazısı İlliyyîn'dedir. İlliyyîn'in ne olduğunu sen nereden bileceksin? Yazılmış bir kitaptır. Yaklaştırılmış olanlar o-nu görürler." (Mutaffifîn, 14-21) Bu ayet-i kerimeler gösteriyor ki, yaklaştırılmış olanlar, kalbi ilgilendiren bir perde sonucu Rablerinden perdelenmeyen kimselerdir. Bu perde günah, cehalet, şek ve şüphedir. Yaklaştırılmışlar kesin inanç sahipleridirler ve onlar cehennemi gördükleri gibi illiyyîn'i de görürler. Kısacası, imam kesin inanca sahip bir insan olmalıdır. Allah'ın kelimeleri aracılığı ile melekût âlemim gözlemleyebilmelidir. Bundan önce "melekût" kavramının "emir" olduğunu, onun da şu âlemin iki yönünden birini oluşturduğunu vurgulamıştık. Çünkü Allah'ın, "emrimizle doğru yola iletirler." İfadesi gösteriyor ki, imam, hidayet kavramı ile ilgili olan her şeyin -kalpler ve amellerin- batınım ve hakikatini bilir. Söz konusu şeyin emirle (melekûtla) ilgili yönü imamın gözü önündedir, ona gizli olamaz. Bilindiği gibi kalpler ve ameller diğer şeyler gibi iki yönlüdürler. Dolayısıyla imam kulların hayır ve şer nitelikli amellerini görür. O her iki yolu da kontrol eder. Yani hem mutluluk, hem de bedbahtlık yolunu... İmam, emirle hidayete erdirdiğine göre- emir kelimesinin orijinalinin başındaki "ba" harfi ya nedensellik veya aletsellik anlamını kazandırır- öncelikle kendisi bu emirle beraberdir, onunla iç içedir. Bu emir ondan insanlara yayılır. İnsanlar kulluk makamlarının farklılığı oranında bunlardan yararlanırlar

O halde imam, içsel (batini) feyizlerin (Allah tarafından) verilip (kullar tarafından) alınması ameliyesinde Allah ile insanlar arasında rabita görevini icra etmektedir.

Peygamber ise, zahiri feyizlerin (peygambere vahiy yoluyla inen ilahî şeriat, rabbani kanunlar) (Allah tarafından) verilip (kullar tarafından) alınması işlemi rabita görevini icra etmektedir. Bu ilâhî yasalar peygamberden insanlara yayılır, onlar arasında yaygınlaşır. İmam, ruhları makamlarına ileten bir rehberdir. Peygamber, insanları hak inançlara ve salih amellere ileten bir kılavuzdur. Bazen peygamberlik ve imamlık görevi aynı kişide toplanabilir. İbrahim, İsmail, İshak (a.s)...

Allah bir ayette şöyle buyuruyor: "Her milleti imamıyla çağıracağımız gün..." (İsrâ, 71) Burada amel kitabının dışında gerçek imamın kastedildiğini ileride açıklayacağız. Çünkü ayetin zahirinden böyle bir sanıya kapılabilir insan. İmam sırların yoklanıp ortaya döküleceği gün insanları Allah'a doğru yürütür. Tıpkı şu dünya hayatının zahirî ve batınî alanlarında onları sevk ettiği gibi. Bu ayet-i kerime bunun yanı sıra, hiçbir zamanın imamsız olmayacağını, her zamanın bir imamı olması gerektiğini ortaya koyuyor. "**Her millet...**" ifadesi bunu gösterir. [Bakınız (562.) hadisin dip notu (İsrâ, 71) tefsiri.] Ancak bu anlam, yani imamlık misyonu, yüceliği ve onurlu bir makam oluşuna göre ancak kendi zatından dolayı mutluluk niteliğine sahip kimse için geçerli olabilir. Çünkü zâtına zulüm ve bedbahtlık unsurlarının bulaşması muhtemel olan birisinin mutluluğu ancak kendisinin dışındaki birinin hidayetine bağlıdır. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "...Hakka götüren mi uyulmaya daha lâyıktır, yoksa yola götürülmedikçe kendisi doğru yolu bulamayan mı?" (Yûnus, 35) Bu ayette doğru yola ileten ile ancak başkası tarafından iletilebilen kişi arasında bir karşılaştırma yapılıyor. Bu karşılaştırmadan çıkan sonuca göre, doğru yola ileten kimse, kendiliğinden hidayet bulmuş olandır. Başkası tarafından doğru yola iletilen kimse ise, elbette hakka hidayet edici olamaz. **Yaptığımız bu açıklamalardan şu iki sonuç çıkıyor:**

a) İmamın sapıklık ve günaha karşı korunmuş (masum) olması zorunluluğu vardır. Aksi takdirde kendisinden dolayı hidayet edici olamaz. Şu ayette bu hususu vurgulamaya dönüktür: "Onları, emrimizle doğru yola ileten imamlar yaptık ve onlara hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden insanlardı." (Enbiyâ, 73) Şu hâlde imamın işleri hayırdır, hayra dönüktür. Bu işleri başkasının yol göstericiliği ile değil, kendi nefsinin ulaşması ve ilâhî destek ve Rabbani yardım ile gerçekleştirir. Bunun kanıtı da "hayırlı işler yapma" ifadesinin orijinalinde geçen masdarın muzaf oluşu [fi'le'el-hayrati] ve bunun da fiilen

gerçekleşmiş bir şeyi göstermesidir. Yani bu ifade, "Onlara hayırlı işler yapın diye vahy ettik" ifadesinden farklı bir yapıdadır. Çünkü bu tarz bir ifade gerçekleşmişliği, yaşanmışlığı anlatmaz. Oysa "Onlara hayırlı işler yapmayı vahyettik." ifadesi, onların işlemiş oldukları hayırlı amellerin batınî bir vahiy ve semavî bir destek ile gerçekleştiğini gösterir.

b) Sapıklık ve günaha karşı korunmuş (masum) olmayan biri elbette gerçeğe iletici imam olamaz. Bu açıklamadan çıkan sonuç şudur: "**İbrahim, 'Soyundan da.' deyince Allah, 'Benim ahdim zalimlere ermez.' demişti.**" ifadesindeki "zalimler" deyimini kısıtlayan bir kayıt yoktur. Bu yüzden kendisinden şirk ve günah gibi herhangi bir zulüm sadır olan herkes bu deyim kapsamına girer. Ömrünün belli bir döneminde, böyle bir duruma düşse ve sonra tövbe edip durumunu düzeltse bile.

Üstatlarımızdan birine; bu ayetten hareketle, imamın masumluluğu sonucunun nasıl çıkarıldığı soruldu. O şu cevabı verdi: Aklî bir bölme olarak insanlar dört gruba ayrılırlar, **a)** Bütün ömürleri boyunca zalim olanlar, **b)** Bütün ömürleri boyunca hiç zulüm işlemeyenler, **c)** Ömrünün başlangıcında zalim olup da sonunda bundan vazgeçenler, **d)** Ömrünün başında zulümden kaçınıp da sonunda zulüm işlemeye başlayanlar. İbrahim (a.s), soyundan birinci ve dördüncü kategoriye girenler için imamlık niteliğini istemeyecek kadar büyük bir kişiliktir. Geriye iki kısım kalıyor. Allah bunlardan birini ahdinin kapsamına almayı reddediyor. Bunlar, ömürlerinin başlarında zulüm işleyip de sonunda bundan vazgeçenlerdir. Geriye bir grup insan kalıyor. Bunlar da tüm hayatları boyunca hiç zulüm işlemeyen kimselerdir. **Yaptığımız açıklamaların ışığında şu hususlar aydınlığa kavuşuyor:**

1) İmam Allah'ın belirlemesiyle belirlenir.

2) İmam, ilâhî koruma sonucu masum olmalıdır.

3) Yeryüzü, üzerinde insanlar yaşadıkça gerçek imamdan yoksun kalmaz.

4) İmam Allah tarafından desteklenmelidir.

5) Kulların amelleri imamın bilgisine kapalı değildir

6) İmam insanların dünya ve ahiretle ilgili olarak ihtiyaç duydukları tüm bilgilere sahip olmalıdır

7) İnsanlar arasında kişisel faziletler bakımından imamdanda daha üstün birinin bulunması muhaldir. İmamlık, misyonu ile ilgili meselelerin özünü bu yedi husus oluşturmaktadır.

Şayet desen ki: Eğer imamlık, Allah'ın emri ile hidayete iletmeyi ifade ediyorsa ve bu da "hakka götüren mi uyulmaya daha lâyıktır, yoksa yola götürülmedikçe kendisi doğru yolu bulamayan mı?" (Yûnus, 35) ayetinin de vurguladığı gibi, insanın kendiliğinden doğruyu bulması eşliğinde olan hakka iletme demekse, o zaman bütün peygamberler kesinlikle imamdırlar. Çünkü peygamberin üstlendiği peygamberlik misyonunun, Allah'ın vahiy aracılığı ile sunduğu yol göstericiliği olmadıkça yerine gelmeyeceği açıktır. Yani peygamber bu niteliği kendi çabası ile bir başkasından, öğretim ya da öğüt gibi yöntemlerle edinmez. Bu durumda birine peygamberlik bahsedilmesi, zorunlu olarak imamlık da bahsedilmesini gerektirir. Şu hâlde siz yukarıdaki iddianızla, kendi kendinizi çelişkiye düşürdünüz.

Cevabında şöyle deriz: Ayetten çıkardığımız sonuçlar doğrultusunda yaptığımız açıklamaların ışığında şu husus açıklığa kavuşuyor: Hak ile hidayet edicilik ki bu imamlık demektir, hak ile hidayet bulmuşluğu gerektirir. Ama bunun tersten ifadesi, yani hak ile hidayet bulmuş herkesin hak ile başkasını hidayet etmesi, dolayısıyla her peygamberin kendiliğinden hidayet bulmuş

olduğuna göre imamlık misyonuna sahip olması gerektiği henüz tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Onun için de Allah, bazı ayetlerde hak ile gerçeği bulmaktan söz ediyor; ama bunu başkalarını hakka iletmeye yönelik bir işaret olarak sunmuyor. Nitekim şu ifadede buna yönelik bir vurgulama vardır: "Biz ona İşhak'ı ve Yakub'u da hediye ettik; hepsine de doğru yolu gösterdik. Nitekim daha önce Nuh'a ve onun soyundan Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf a, Musa'ya ve Harun'a yol göstermiştik. Biz güzel davrananlara böyle karşılık veririz. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'a da. Hepsi iyilerden idiler. İsmail, Elyesa, Yunus ve Lt'a da. Hepsini lemlerden üstün kıldık. Babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını da... Onları seçtik ve onları doğru yola ilettik. İşte bu Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini buna iletir. Eğer onlar Allah'a ortak kořsalarđı, kendileri için yaptıkları her şey hiç olur giderdi. İşte onlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. şimdi şunlar, bunları inkr ederse, biz, onları inkr etmeyecek bir toplumu onlara vekil bırakmışızdır. İşte onlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy." (En'm 84-90) Gördüğün gibi, ayetlerin akışının verdiği mesajdan söz konusu hidayetin değişmeyeceği, başkalaşmayacağı sonucu çıkmaktadır. Bu hidayet Reslullah'ın ardından, ümmetinin özellikle İbrahim'in soyundan gelenlerin üzerinden kaldırılmayacaktır. şu ayette bu hususa yönelik bir işaret içermektedir:

"Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: 'Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana kulluk ederim. Çünkü O, bana doğru yolu gösterecektir.' Allah onu (tevhid kelimesini) soyu arasında devamlı kalacak bir kelime kıldı ki insanlar hakka dönebilirler." (Zuhruf, 26-28) Bu ayetlerden anlaşıldığı kadarıyla, Hz. İbrahim şu anda, onların kulluk ettikleri düzmece ilhlardan uzak olduğunu belirtiyor ve gelecekte Allah tarafından hidayet edileceğini onlara haber veriyor. Onun kastettiği, gerçek anlamıyla Allah'ın emri ile hakka iletilmektir. Görüş ve ibret alma sonucu ulaşılan hidayet değil. Çünkü bu ikinci şıktaki hidayet, bu aşamada gerçekleşmiş durumdadır.

Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana kulluk sunarım, ifadesi bunun kanıtıdır. Ardından Allah, bu hidayeti, İbrahim'in soyunda kalıcı bir kelime yaptığını bildiriyor. Kur'ân'in "kelime" kavramını "söz" anlamının dışında olgular için kullandığı yerlerden birisi de budur. Bunun bir rneği şu ayettir: "Onları takva kelimesine bağladı. Zaten onlar buna lâyık idiler." (Fetih, 26)

Sonuç olarak diyoruz ki: İmamlık İbrahim'den sonra, onun evltlarına geçmiştir. "Soyumdan da, deyince Allah, 'Benim ahdim zalimlere ermez.' demişti." ifadesi buna işaret etmektedir. Hiç kuşkusuz İbrahim (a.s) imamlığı soyundan gelen bazı kimseler için istemiştir, tüm zürriyeti için değil. Bu misyonun zalimlere verilmeyeceği belirtilerek ona cevap veriliyor. Tüm soyu zalimlerden oluşamayacağına göre, bu isteğin zalimleri kapsamaması, tüm soyunu kapsamaması anlamına gelmez. Bu ayette, İbrahim'in isteğinin kabul gördüğü ve bunun bir ahit olduğu, ayrıca bu ahdin zalimlere ermeyeceği dile getiriliyor."**Benim ahdim zalimlere ermez.**" ifadesi, zalimlerin ilâhî ahdin kapsamından uzak olduklarına işaret etmektedir. Buna kinaye yoluyla istiare sanatı denir.[el-Mzan, 1/379-391; (Enbiya, 73)Tefsir]